

sitalo taas määrittelee seuraavalla tavalla:

Septiteiset juonielokuvat, "näytelmäelokuvat", perustuvat joko nimenomaan elokuvaamista varten kirjoitettuihin alkuperäiskäsikirjoi-
tuksiin, taikka ne ovat ns. *filmatisointeja*, jolloin jokin aikaisempi kirjallinen teksti taikka vastaava on muutettu elokuvaksi, "käännetty elokuvan kielelle". (s. 7)

Uusitalon hakuteos kirjaa tämän määritelmän mukaisesti kaikki suomalaiset filmatisoinnit mahdollisimman systemaattisesti. Tuloksena on kompakti ja käytökelpoinen hakuteos, vaikkakin tiukka pitäytyminen filmatisoinnin määritelmässä (ilmeisesti varsinkin sen ilmaisussa "taikka vastaava") tuottaa myös joukon lieviä tulkinnallisia erikoisuuksia.

Romaanien, novellien, näytelmien ja runoelmien (kuten Larin-Kyöstin *Kuisma ja Helinä* tai Eino Leinon *Simo Hurta*) lisäksi alkutekstin kategoriaan mahtuu nimittäin eräitä vähemmän selviä rajatapauksia. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset laulut, joista suomalainen elokuva on saanut paljon innoitetta. Joillain (esim. *Kulkurin valssi* tai *Muhoksen Mimmi*) on kyllä paljonkin tekemistä samannimisten elokuvien kanssa, mutta pienoista liioittelua on kutsua elokuvaa *Kaksi vanhaa tukkiätkää* Helismaan ja Kärjen laulun filmatisoinniksi. Kyseistä laulua ei nimittäin laulettuna edes kuulla elokuvassa ja sen sanat on "käännetty elokuvan kielelle" korkeintaan nostalgisen tunnelman muodossa.

Toisentyypoiseen hankalaan tulkintaan törmätään esimerkiksi *Miehekkeen* tapauksessa. Vuonna 1936 valmistunut elokuva perustuu Hilja Valtosen al-

kuperäiskäsikirjoitukseen, joka ei siis kuulu käsiteltävän teoksen alaan. Mutta kun sama aihe fil-
mataan uudelleen nimellä *Minä ja mieheni morsian* (1955), kyseessä onkin yllättäen filmatisointi, jossa Valtosen käsikirjoitus käännetään elokuvaksi ilmeisesti jossain toisessa merkityksessä kuin ensimmäisellä yrityksellä. Eikö samalla logi-
kalla Artturi Järviluoman käsikirjoitus vuoden 1923 *Nummi-suutareihin* pitäisi kirjata Kiven näytelmän ohella myöhempien filmatisointien pohjatekstiksi (mitä se epäilemättä monessa merkityksessä onkin)?

Tällaiset erikoisuudet saattavat itse asiassa olla seurausta siitä, että epäsystemaattinen ja sääntöjä tottelematon ilmiö koetetaan pukea aukottoman systemaattiseen kaapuun, jolloin äärimmäinen loogisuus johtaakin epäloogisuuksiin. Toisaalta ristiriidat voivat myös muistuttaa kiinnostavista ongelmista. Mikä oikeastaan on filmatisoinnin ja alkuperäiskäsikirjoitukseen pohjautuvan elokuvan ero? Missä mielessä käsikirjoitus on *olemassa*, ja onko se milloinkaan valmis? Millainen on alkupe-
räisteoksen ja filmatisoinnin suhde? Entä käsikirjoituksen ja valmiin elokuvan?

Helpoin tapa — teoreettisesti, vaan ei suinkaan työmäärän suhteen — lieventää loogisia ongelmia olisi kenties ollut laajentaa teos käsittelemään yleisemmin suomalaisten näytelmäelokuvien käsikirjoituksia. Samalla olisi valotettu myös kirjailijoiden asemaa suomalaisen elokuvan historiassa, mikä ilmeisesti on yksi teoksen tavoitteista. Nyt saadaan lukea, mitkä suomalaissyntyisten kirjailijoiden teokset on filmattu ulkomailla, mutta ei sitä, mitkä kirjailijoiden tekemistä *alkuperäis-*

Filmatisointigrafia

Kari Uusitalo, Hyökyaalloista Harjunpäähän. Suomalaiset filmatisoinnit kautta aikojen. *Vammala: Suomen vanhan kirjallisuuden päivät ry 1994.*

Hyökyaalloista Harjunpäähän saa nimensä alkuosan ruotsalaisen Axel Jäderinin romaani-filmatisoinnista vuodelta 1911 ja loppuosan Matti Yrjänä Joensuun teokseen perustuvasta elokuvasta *Harjunpää ja kiusanteikijät* vuodelta 1993. Edellinen lasketaan ensimmäiseksi suomalaiseksi ns. filmatisoinniksi ja jälkimmäinen Uusitalon teoksen viimeistelyhetkellä tuoreimaksi. Filmatisoinnin Kari Uu-

käsikirjoituksista on filmattu (lukuunottamatta siis *Miehekkeen* tapaisia reunatapauksia). Toivottavasti Uusitalo jatkaa kartoitustaan.

Edelläoleva on lähinnä spekulointia siitä, miten käyttökelpoisesta kirjasta voisi tulla vielä käyttökelpoisempi, mutta ainakin yksi suoranainen puutekin Uusitalon kirjasta on paikannettavissa. Siinä ei nimittäin eroteta kreditoituja alkuteoksia kreditoimattomista. Luullakseni olisi kuitenkin sekä alkuteoksen että elokuvan aseman kannalta aika olennaista tietää, onko kyseessä laillinen suhde (jolloin myös esimerkiksi teoksen kulttuurinen status jättää jälkensä elokuvaan), vai onko alkuteos syystä tai toisesta (usein kai tekijänoikeusongelmien tähden) jätetty mainitsematta, kuten Stefan Zweigin novelli *Briefe einer Unbekannten* elokuvan *Valkoiset ruusut* (1943) yhteydessä.

Joka tapauksessa *Hyökyaaloista Harjunpähän* on hyödyllinen ja hakuteokseksi jopa hauska kirja sekä suomalaisen elokuvan että kirjallisuuden tai vaikkapa populaarimusiikin harrastajalle. Se ei välttämättä välitä paljoakaan sellaista tietoa, joka ei tulisi sisältymään myös Uusitalon päätoimittamaan *Suomen kansallisfilmografia* -sarjaan, mutta yksissä kansissa ja sisäisillä viittauksilla varustettuna tiedot ovat kätevästi löydettävissä.

Ja mikä parasta, *Hyökyaaloista Harjunpähän* pitää huolen siitä, että myös tulevien aikojen bibliografioiden laatijoille riittää pulmia ratkottaviksi: kansii ilmoittaa kirjalle kaiken varalta eri alaotsakkeen kuin nimiölehti.

Kimmo Laine